



Жан-Клод Ларше*

ИМА ЛИ ПАЛАМИСТИЧКО БОГОСЛОВЉЕ О БОЖАНСКИМ ЕНЕРГИЈАМА ОСНОВУ У ШЕСТОМ ВАСЕЉЕНСКОМ САБОРУ?*

Свотопредањски карактер паламистичког богословља о божанским енергијама, као што се зна, јако су оспоравали византијски противници (Паламини), а затим латински противници. Он још и данас остаје оспораван од једног броја западних историчара и теолога, који у разиновану божанске суштине и енергија и тврђи о њиховом нествореном карактеру виде неприхватљива значења и (зато) настављају да од њих чине предмет полемике.¹

Питање о свотопредањском или нествотопредањском карактеру паламистичког богословља већ је неграживао са тачке гледишта патристичких

* *Palamisme et mystère* : Православни француски теолог Жан-Клод Ларше рођен је 1949 у Badonviller (Meurthe-et-Moselle, севернисток Француске). Током студија филозофије постао је православни хришћанин у Паризу код руског свештеника оца Сергија (који је био духовник и познатом руском православном иконописцу оцу Григорију Кругу). Ожењен је, има две деце, и предаје филозофију у једној гимназији у Моселу (на граници према Немачкој), где у Форбаху постоји српска парохија Светог кнеза Лазара, којој г. Ларше припада више од тридесет година, али је често присутан и у српској парохији Светог Саве у Паризу. Недавно је рукопротискао за члана од епископа Луке Западноевропског. Докторирао је у Стразбуру из филозофије (docteur d'Etat en philosophie) на тему: *Thérapieutique des maladies spirituelles. Une introduction à la tradition ascétique de l'Eglise Orthodoxe* (= *Лечење духовних болести. Увод у аскетско предање Православне Цркве*) (348 страна), издање Cerf, Paris, 1991 (друго издање 1993, и треће поправљено издање 1998), а написао је још две сродне књиге: *Théologie de la maladie* (= *Теологија болести*) (страница 148, Paris, Cerf, 1991, друго издање 1994) и *Thérapieutique des maladies mentales. L'expérience de l'Orient chrétien des premiers siècles* (= *Лечење менталних болести. Искуство хришћанског Истока првих векова*) (страница 180, Cerf, Paris, 1992). Мада су формално филозофска, дела Жан-Клода Ларшеа су по суштини богословска, а његов прикљеници богословски интерес показује капитално богословско дело, докторат из теологије: *La divinisation de l'homme selon St Maxime le Confesseur* (= *Обожављење човека по Светому Максиму Исповеднику*) (Paris, Cerf, 1996, страна 764). Жан-Клод Ларше се данас сматра једним од најбољих француских познавалаца Светог Максима Исповедника, и тиме уводи за француска издања превода дела Светог Максима (до сада изашле четири све-

ски митрополит Никос /*Δαμιλάς*/, XV век, смята оне паламистичке саборе „Светим и Васильевским *θεωσίμω* сабором“. Ράλλη-Ποτλή. Σύγχρονα των κανόνων, Αθήναι 1852, т. Α. 394.]

Од почетка првог заседања Сабора, 28. маја (1351), Свети Григорије Палама, који је у првом реду учествовао у дискусији, тврди да његово богословље није „издатак“ него „развијање“ (πρόκλησις) Шестог васељенског сабора (Цариград II, 681).⁴ Дискусија се међутим наставила у другом смеру.

За време четврте седнице, 9. јуна, Свети Григорије Палами и његове присталице ипак се враћају на ту тачку и, по читању одломка од Светог Василија, Светог Јована Дамаскина и Светог Максима Исповедника, предлажу читање делава *Акаџа Шестог васељенског сабора*⁸ који говоре о две природне воље и две природне енергије Христове.⁹ Њихови противници то не прихватају, сматрајући да само коначна дефиниција вере (ѿрос) овог сабора има ауторитет.¹⁰ Одговорено им је читањем (одговарајућег) параграфа *Синодика православа* који апостемнише оне што одбацују *Акаџа Шестог сабора*¹¹ и тада се могло даље наставити са читањем два пасуса из *Акаџа*,¹² и такође, пошто је то тражено од Паламиних противника, једног одломка из *Дефиниције вере* (ѿрос) истог Сабора.¹³ На крају ове седнице учесници исповедају, већина њих, разнковање између божанске природе и божанских енергија и њихов нестварни карактер.¹⁴

³ *Синодски йовани*, Манастир ХХVI, 134, и сл. Кармилити, 238. — [Свети илариијерусалимски прелатски Нестор у *Технической* иконографској почетком 1350; узрок је фебруара негласног каже за свој *додатак* (древњаци), који је он добио у архидјеројско наредбама царе, као што је то обичај Цркве, који је одговорио дошао до нас, против њихових који се појављују у Цркви, у којем илариијерусалимски Варлаам и Акилина, да илариијерусалимски на да се илариијерусалимски *додатак* (древњаци), негласног *расширене* и *расширене* (древњаци, као *древњаци*) оного што је илариијерусалимски речено (од Светих оца). У наставку текста у текстуалној каже се да Варлаам и Акилина „откривење главе одбацију Свети и Василејски свети сабор и сматрају за ни за што“ (Миклош-де-Муллер, *Acta Parliamentis Constantinopolitani* 1351-1402, Vindobonae, 1866, с. 1, 291, 294.).

⁵ *Quid Aetnae conuulsae rest*, Maastricht, 1955, 1922. Unpublished by the author. Riedinger, *Classicum Universitatis Constantinopolitanae Fortium*, ACO, Series secundae, II, 1–2, Berlin, 1990–1992.

3. Стородюк Юлія. Мала XXVI, 139-142; РГ 151, 727В, н.д. Кармисис 381.

³ *Citrodactylus niger* (Macleay). *Macleay* XXVI, 142; *PCB* 151, 727BC; *ред. каталогич.* 381.

⁶ *Синодальнъ йомуръ*. Мамси XXVI, 142; PG 151, 737CD, изд. Карпурисъ, 381. С

² Синодски изазак, издао 1941, 1942, 1943, 1944, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 1952, 1953, 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1959, 1960, 1961, 1962, 1963, 1964, 1965, 1966, 1967, 1968, 1969, 1970, 1971, 1972, 1973, 1974, 1975, 1976, 1977, 1978, 1979, 1980, 1981, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989, 1990, 1991, 1992, 1993, 1994, 1995, 1996, 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2010, 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023, 2024, 2025, 2026, 2027, 2028, 2029, 2030, 2031, 2032, 2033, 2034, 2035, 2036, 2037, 2038, 2039, 2040, 2041, 2042, 2043, 2044, 2045, 2046, 2047, 2048, 2049, 2050, 2051, 2052, 2053, 2054, 2055, 2056, 2057, 2058, 2059, 2060, 2061, 2062, 2063, 2064, 2065, 2066, 2067, 2068, 2069, 2070, 2071, 2072, 2073, 2074, 2075, 2076, 2077, 2078, 2079, 2080, 2081, 2082, 2083, 2084, 2085, 2086, 2087, 2088, 2089, 2090, 2091, 2092, 2093, 2094, 2095, 2096, 2097, 2098, 2099, 2100, 2101, 2102, 2103, 2104, 2105, 2106, 2107, 2108, 2109, 2110, 2111, 2112, 2113, 2114, 2115, 2116, 2117, 2118, 2119, 2120, 2121, 2122, 2123, 2124, 2125, 2126, 2127, 2128, 2129, 2130, 2131, 2132, 2133, 2134, 2135, 2136, 2137, 2138, 2139, 2140, 2141, 2142, 2143, 2144, 2145, 2146, 2147, 2148, 2149, 2150, 2151, 2152, 2153, 2154, 2155, 2156, 2157, 2158, 2159, 2160, 2161, 2162, 2163, 2164, 2165, 2166, 2167, 2168, 2169, 2170, 2171, 2172, 2173, 2174, 2175, 2176, 2177, 2178, 2179, 2180, 2181, 2182, 2183, 2184, 2185, 2186, 2187, 2188, 2189, 2190, 2191, 2192, 2193, 2194, 2195, 2196, 2197, 2198, 2199, 2200, 2201, 2202, 2203, 2204, 2205, 2206, 2207, 2208, 2209, 2210, 2211, 2212, 2213, 2214, 2215, 2216, 2217, 2218, 2219, 2220, 2221, 2222, 2223, 2224, 2225, 2226, 2227, 2228, 2229, 2230, 2231, 2232, 2233, 2234, 2235, 2236, 2237, 2238, 2239, 2240, 2241, 2242, 2243, 2244, 2245, 2246, 2247, 2248, 2249, 2250, 2251, 2252, 2253, 2254, 2255, 2256, 2257, 2258, 2259, 2260, 2261, 2262, 2263, 2264, 2265, 2266, 2267, 2268, 2269, 2270, 2271, 2272, 2273, 2274, 2275, 2276, 2277, 2278, 2279, 2280, 2281, 2282, 2283, 2284, 2285, 2286, 2287, 2288, 2289, 2290, 2291, 2292, 2293, 2294, 2295, 2296, 2297, 2298, 2299, 2300, 2301, 2302, 2303, 2304, 2305, 2306, 2307, 2308, 2309, 2310, 2311, 2312, 2313, 2314, 2315, 2316, 2317, 2318, 2319, 2320, 2321, 2322, 2323, 2324, 2325, 2326, 2327, 2328, 2329, 2330, 2331, 2332, 2333, 2334, 2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2340, 2341, 2342, 2343, 2344, 2345, 2346, 2347, 2348, 2349, 2350, 2351, 2352, 2353, 2354, 2355, 2356, 2357, 2358, 2359, 2360, 2361, 2362, 2363, 2364, 2365, 2366, 2367, 2368, 2369, 2370, 2371, 2372, 2373, 2374, 2375, 2376, 2377, 2378, 2379, 2380, 2381, 2382, 2383, 2384, 2385, 2386, 2387, 2388, 2389, 2390, 2391, 2392, 2393, 2394, 2395, 2396, 2397, 2398, 2399, 2400, 2401, 2402, 2403, 2404, 2405, 2406, 2407, 2408, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416, 2417, 2418, 2419, 2420, 2421, 2422, 2423, 2424, 2425, 2426, 2427, 2428, 2429, 2430, 2431, 2432, 2433, 2434, 2435, 2436, 2437, 2438, 2439, 2440, 2441, 2442, 2443, 2444, 2445, 2446, 2447, 2448, 2449, 2450, 2451, 2452, 2453, 2454, 2455, 2456, 2457, 2458, 2459, 2460, 2461, 2462, 2463, 2464, 2465, 2466, 2467, 2468, 2469, 2470, 2471, 2472, 2473, 2474, 2475, 2476, 2477, 2478, 2479, 2480, 2481, 2482, 2483, 2484, 2485, 2486, 2487, 2488, 2489, 2490, 2491, 2492, 2493, 2494, 2495, 2496, 2497, 2498, 2499, 2500, 2501, 2502, 2503, 2504, 2505, 2506, 2507, 2508, 2509, 2510, 2511, 2512, 2513, 2514, 2515, 2516, 2517, 2518, 2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535, 2536, 2537, 2538, 2539, 2540, 2541, 2542, 2543, 2544, 2545, 2546, 2547, 2548, 2549, 2550, 2551, 2552, 2553, 2554, 2555, 2556, 2557, 2558, 2559, 2560, 2561, 2562, 2563, 2564, 2565, 2566, 2567, 2568, 2569, 2570, 2571, 2572, 2573, 2574, 2575, 2576, 2577, 2578, 2579, 2580, 2581, 2582, 2583, 2584, 2585, 2586, 2587, 2588, 2589, 2590, 2591, 2592, 2593, 2594, 2595, 2596, 2597, 2598, 2599, 2600, 2601, 2602, 2603, 2604, 2605, 2606, 2607, 2608, 2609, 2610, 2611, 2612, 2613, 2614, 2615, 2616, 2617, 2618, 2619, 262

¹ *Синдикатные фирмы*. Матем. XXVI. 142, 143; PG 151, 727D-782D, изд. Кармюрье, 381-382.

¹⁰ С. П. Давыдов, *История*, М.: МГУ, 1944, с. 151, 728D-729B, изд. К. Ф. Мухоморова, 1982-1983.

¹¹ *Синодальні відомості*. Мюнх. XXVI, 148–149; PG 151, 731C; нд. Кармилуке, 384. Cf. Никодим Григорас, *Несмута*, XX, 3, ed. Bevilacqua II, 1004–1013.

Види се да се Шести васељенски сабор представљао Светом Григорију Палами и његовим присталицама као велика основа, пошто је то саборска основа, теологије о божанским енергијама коју је он изложио, и, дакле, уз многа патристичка позивања,¹² као оправдано теологије од стране (Свето) Предања.

То су, међутим, оспоравали Паламини противници.

Не заузимајући критичку позицију, може се од првог прилаза констатовати да се Шести васељенски сабор поставља на различит план — који се односи на христологију, од онога паламистичке теологије — која се односи на теологију у строгом смислу, те се може мислити да спајање једно и друге није успешно.

Питање да се дозволи у којој мери постоји однос између паламистичке теологије и божанским енергијама и учешћа о две енергије у Христу, које се налази у *Дефиницији вере* и у *Акцији* Шестог васељенског сабора, то питање, дакле, заслужује прецизно разматрање, како би се одговорило на питање да ли паламистичка теологија заиста може наћи неоспоран основ и оправдање у једном Васељенском сабору и, доследно томе, може неоспорно претендовати на стављање у континуитет Предања Цркве.

1. Узмимо најпре огласак *Дефиниције вере* (ѿрос) Шестог васељенског сабора, цитиран у дискусiji на Сабору 1351. и у његовом *Томосу*. То је онај од односних текстова Шестог васељенског сабора који је наведен изнад, али је то једини који су, у прво време. Паламине присталице прихватиле да се наведе:

„Следећући за пет Светих и Васељенских саборати за Светим и изабраним Оцима, и сагласно одређујући, исповеда (овај, Шести васељенски сабор) Господа нашег Исуса Христа, истинитог Бога истог, Једнога од Свете и Једносупутне и Животворне Тројнице, савршеног по Божанству и савршеног њега истог по човечанству, Бога истинитог и Човека истинитог њега истог, (састављеног) од разумне душе и тела, једносупутног Оцу по Божанству и једносупутног њега истог нама по човечанству, у свему подобнога нама осим греха, рођенога пре векова од Оца по Божанству, а у последње дане њега истог, ради нас и ради нашег спасења, од Духа Светога и Марије Дјеве, стварно и по истини Богородице, (рођенога) по човечанству; Једнога и истог Христа, Сина, Господа Јединороднога, у двама природама, несмешено, неизменљива, неразделива, нераздвајно познаваног, јер разлика природе због сједињења није нимало укинута, него је већма очувано својство

¹² Палазе се цитирају у делима Светог Паламе, у самом *Томосу* и другим паралелним списима (види, на пример, В. Makrisis, „Un florilège composé pour la défense du Tome du Concile de 1351“, dans A. Schoors et P. Van Deun (éd.), *Philologist. Miscellanea in honorem Caroli Laga septuagenarii*, „Orientalia Lovaniensia Analecta“, № 60, 1994, 469–493).

сваке природе, и сходе се (обе природе) у Једино Лице и Једну Ипостас; не у два лица раздјеливаног или раздвајаног, него Једног и истог Сина Јединог, Бога Логоса, Господа Исуса Христа, као што су отпочетка пророци о њему (говорили), и сам Господ Христос нас научио, и предао нам Символ Светих Отаца. И два природна хтења, то јест воље, у њему, и две природне енергије нераздјеливо, неизмјенииво, неподјеливо и несинкви, по учњу Светих Отаца, такође проповедамо; и две природне воље, не супротне — не било тога! као што веле безбожни јеретици — него његова људска воља следи, и не супроти се нити се противбири, него се још веома потчињава његовој Божанској и свемоћној вољи.¹³

Треба ипак признати да се у овом одломку само претпоследња реченица односи на енергије. Из те реченице може се најпре извући тврдња да Христос има две енергије и да су оне „природне“ (φυσικᾶς), то јест односе се на своје две природе или суштине: божанску природу или суштину, с једне стране, и људску природу или суштину, с друге стране, и чак им припадају. Тесан однос енергија са природама изражен је још применом на две енергије три прилога које је *Дефиниција вере* Халкидонског сабора применила на природе: „нераздјеливо (ἀδιχρήτως), неизмјенииво (ἀτρέπτως), несинквино (ἀσυγκύτως)“;¹⁴ четврти израз ἀχωρίστως = нераздвојно, био је опде замењен синонимом неподјеливо (ἀμερίπτως).

Да Христос има две енергије које се односе на две његове природе, то тачно значи да Он има једну енергију људску, која се односи на његову људску природу, и једну енергију Божанску, која се односи на његову Божанску природу. Дакле, будући да је његова Божанска природа иста природа са природом Оца и Светог Духа, другим речима (да је то) једна Божанска природа или суштина, може се неоспорно сматрати да овај одломак из *Дефиниције вере* Шестог васељенског сабора потврђује и свечано оправдава разликовање Божанске суштине и енергије. Не ради се само о разликовању „само мишљу“ или „разумом“ (τῇ θεωρίᾳ μόνῃ, τῇ ἐπινοίᾳ); нема сумње да се енергија, као и воља, стварно разликује од природе на коју се односи и којој припада.

Из исте, претпоследње реченице наведеног одломка *Дефиниције вере* такође се може извести тврдња да две енергије, Божанска и човечанска, јесу без промене, то јест не могу се променити једна у другу, и без сливања су, то јест не могу се смешати нити се збркати да оформе неку смешану енергију

¹³ *Les Conciles œcuméniques, t. II, 1, Les Décrets*, Paris, 1994, 284–286. *Синодски ѿѡμολογ.* Μανσὶ XXVI, 143–146; PG 151, 728D–729B; ed. Карпинс, 382–383 [види грчки текст бр. 7. у *Примеч.*].

¹⁴ *Les Conciles œcuméniques, t. II, 1, Les Décrets*, Paris, 1994, 198.

или неку трећег рода. То уосталом логички произлази из тесног односа што са енергије имају са природама, које су оне саме, као што тврди *Дефиниција вере* Халкидонског сабора, без измене, без раздвајања. То може послужити као референца да се подржи, и поред тога што Божанска природа не може постати људска природа, нити се помешати са њом у једну мешовиту природу, да Божанска енергија не може постати нека створена енергија, нити се помешати са неком створеном енергијом да сачини неку смешану енергију. Може се сматрати да се овај последњи принцип, строго говорећи, односи само на однос двеју енергија Христових, што иду упоредо са односом својих двеју природа, које, због чињенице да је једна сложена Ипостас (Христова), укључују посебан однос. То се пак заснива на ширем схватању природе и њихових енергија, које (схватање) је прецизирао Свети Максим Исповедник, чије богословље је, по општој сагласности негоричара, испирисало богословље Шестог васељенског сабора, али ми немамо овде времена да тај моменат разрађујемо.¹⁴

Видећемо, међутим, да се овај други одломак који се односе на Шести васељенски сабор, узета овога пута из *Акаџија* Сабора, што су били разматрани током дискусија Сабора 1351. и цитирани у његовом *Томосу*, ослањају на то шире схватање и допуњавају да се, уз претходне, додају и други елементи.

2. Пажњомо напре други одломак, који је уједно и краћи:

„Од сваке природе познајемо (посебну) енергију сваке, велим за суштинску и природну и (каој) одговарајућу (енергију), која неоподеливо произилази из сваке суштине и природе, по њеној (= те природе) урођеној природној и суштинској каквоћи и недељивој, уједно и несливеној, енергији која прати сваку суштину. Јер то и чини разлику енергија Христових, као што и постојање природа (чини разлику) природа.“¹⁵

Као прво, може се приметити да овај одломак почиње оним онцијим разматрањима о природама и њиховим енергијама, да би се затим она применила на Христа. Може се, дакле, рећи да су ова разматрања мање специфично христолошка и имају значење *а priori* шире од претходних, искључујући резервисаност која се може имати за њихову примену изван сфере строго христолошке.

Као друго, може се приметити да је овај одломак *Акаџија* прецизнији него *Дефиниција вере* у ономе што се односи на однос енергије према природи или суштини. Као у *Дефиницији вере*, енергија је оквалификована као

¹⁴ Упућујемо на шире студију, на којој сада радимо, о теолошким Божанским енергијама у делима Светог Максима Исповедника.

¹⁵ *Синдески паџиш*, Манах XXVI, 143, PG 151, 728CD; изд. Кармариш, 382 [види грчки текст бр. 2, у Прилогу].

„природна“, а овде је оквалификована једнако и као „суштинска“: потврда синонимичке речи „природа“ и „суштина“, који је конкретно афирмирао Святи Макајм Исповедник, била је овде прихваћена. Овај одломак такође каже да је „природна и суштинска каквоћа везана са енергијом“. Кореспонденција енергије природи тамо је експлицитно потврђена помоћу грчког κατάληλος. Такође је јасно потврђено да енергија проиходи из суштине или природе, и то (речено) два пута: προῦθουσαν ἐξ ἑκατέρως οὐσίας καὶ φύσεως. Такође је речено да енергија прати суштину или нате упоредо са суштином, било да се ради о људској суштини и енергији или суштини и енергији божанској (τὴν θεϊτέρας οὐσίας συνεπαγομένην ἐνέργειαν). Пераздљиви и несдљиви карактер људске енергије и божанске енергије је потврђен, као у *Дефиницији вере*.

Последња реченица је принципно тешка. Она првенствено означава да, ако се енергија односи на природу — носи од ње квалитет, проиходи од ње и нате упоредо са њом — онда, ако Христос има две природе, Он такође има и две енергије.

Свеукупно ова разматрања указују на разликовање суштине и енергије, које шће само „у мисли“ или „само разумом“, него је то разликовање реално.

3. Пређимо сада на други одломак *Акта* Шестог васељенског сабора разматран на Сабору 1351 и цитиран у *Томосу*:

„Који човек, макар био и спор да схвати, неће видети оно што је свима видљиво: да је немогуће и мимо поретка природе да постоји природа која нема природну енергију? То никада нису покушали рећи ни јеретници, који су (употребили) све људске лукавости и искривљене расправе против правителности вере и пронашли скупове одговарајуће њиховој покварености. Како се, дакле, оно што никада ни од Светих Отаца није речено, нити се од екстремних јеретика усудило пронаћи, сада може дреко претендовати (и тврдити), да две природе Христове, то јест Божанска и човечанска, чија се и својства неповређена познају у Христу, да оне имају (само) једну енергију? Који правомислени може никада доказати да, кад кажу да је једна (енергија у Христу), да ће она бити временска или вечна, Божанска или људска, нестворена или створена, једна иста која је и Очева или је друга мимо Оца? Ако је, дакле, једна и иста, једна је (и) заједничка и Божанства и човечанства Христова, што је бесмислено и поворити. Дакле, када је Син Божији, Он иста који је Бог и Човек, људска дела дејствовао (= чинио) на земљи, такође је са њиме и Отац дејствовао природно. Јер оно што Отац чини, то и Син такође чини. Пошто — оно што истина садржи — уколико је Христос пека људска дела дејствовао, односи се само на његово Лице као Сина, оно што није исто што и Оца. Јасно је да је Христос дејствовао по другом и другом (то јест по Божанској и по људској

природни), да би, по Божанству, што Отац чини, то и Син такође чини; а по човечанству, оно што је својствено човеку Он је Сам дејствовао као Човек, јер је истински и Бог и Човек. Зато се и истински верује да Он исти, Један будући, има природне енергије, то јест Божанску и човечанску, нестворену и створену, као истинити и савршени Бог и истинити и савршени Човек, Један исти, Посредник Бога и људи, Господ Исус Христос.¹⁷

Овај текст започиње потврдом да је „за једну природу немогуће и против поретка природе да постоји без природне енергије. Тај принцип је такође најављен у једином одломку из дела Светог Максима цитираном током Сабора 1351.¹⁸ мало пре разматрања текстова Шестог васељенског сабора: „Јер ниједно од бића не постоји без природне енергије. Свети Оци то јасно кажу: „Нити има, нити је позната било која природа без своје суштине енергије“;¹⁹ мада у овом последњем одломку израз „ниједно од бића“ може одвести неопрезног читаоца до тога да овај принцип прихвати само на створена бића. У одломку *Akatika* Шестог васељенског сабора који сада разматрамо очигледно је да овај принцип важи за сваку природу, па, дакле, и за саму Божанску природу, а то је уосталом потврђено даље у тексту. Такође је прецизирано да је Божанска енергија Христова такође и енергија Оца, то, дакле, енергија природе или суштине Божанске, заједничке Оцу, Сину и Светоме Духу. Та истина се такође налази, видели смо претходно, у *Дефиницији вере* Шестог васељенског сабора, као, такође, и неомолчани (то јест несливени) карактер енергије људске и енергије Божанске, потврђен овде, међутим, на други начин: оно што Син чини као Бог, то и Отац такође чини; али оно што Син чини као Човек, то Отац не чини.

Но, најважнији допринос овога текста, у односу према другима, јесте то што он потврђује нетварни (= нестворени) карактер Божанске енергије. У прво време то је само сујерисано: тек се примећује да ће само једна енергија у Христу бити или временска, људска и створена, или пак вечна, Божанска и нестворена, или пак истовремено временска и вечна. Божанска и људска, створена и нестворена. Нестворени и вечни карактер Божанске енергије имплицитно је потврђен, као такође и временски и тварни карактер људске енергије. За оне којима ово није довољно тај факат је најављен даље на експлицитан начин: Христос поседује „Божанску енергију и људску енергију, ону која је нестворена и ону која је створена“.

Тачке паламинистичке теологије о божанским енергијама које су стварале тешкоће Паламиним противницима, како неким Византинцима његовог

¹⁷ *Синдоски ѿмѣст*, Μαασι XXVI, 142-143; PG 151, 727B-728C; изд. Кармирас, 381-382 [види преки текст бр. 3. у *Примету*].

¹⁸ *Синдоски ѿмѣст*, Μαασι XXVI, 142; PG 151, 727AB; изд. Кармирас, 381.

¹⁹ *Relatio Monitionis (= Ρακωνρη) τεκρεθηριζαυτη*, VIII, PG 90, 121C. CCSG 39, 35.

времена тако и Латинима касније, формулисane су у облику питања за разматрање током друге фазе Сабора 1351, што се одвијало током јула:

- 1) Постоји ли у Богу разлика између суштине и енергије?
- 2) Ако постоји, да ли је енергија створена или нестворена?
- 3) Ако је енергија нестворена, како се може избећи сложеност у Богу?
- 4) Може ли се на енергију применити назив *божанство*, а да се избегне дитеизам?
- 5) Да ли је правилно рећи да суштина надилази енергију?
- 6) Пошто постоји заједничарење у Богу, да ли је оно заједничарење у суштини или у енергији?²⁰

Неоспорно је да одломак *Дефиниције вере* Шестог васељенског сабора, који смо претходно навели и разматрали дозвољава да на прва два од ових питања дамо одговор који иде у смеру паламистичке теологије, и нај у овим тачкама пружа неоспорну знамениту потврду једног Васељенског сабора:

- 1) Зашта постоји у Богу разликовање између суштине и енергије;
- 2) Божанска енергија је нестворена.

Томос из 1351. уосталом потврђује нашироко те две тврдње, позивајући се на многобројне светоотачке наводе. У дужем одговору који *Томос* пружа на прво питање²¹ он се више не позива на Шести васељенски сабор, јер је то позивање развијено раније, у општијем контексту, и оно остаје присутно код свих. У одговору на друго питање²² он се из њега позива, али се задовољава само упућивањем на претходна излагања.²³

Шести васељенски сабор не дозвољава да се изнесе ниједан одговор на следећа (напред наведена) питања, јер се та питања налазе сасвим изван његовог контекста. Може се ипак сматрати да су ова питања другостепена у односу на претходна и да представљају посебне проблеме формулације. Обротно пак, два прва питања дотичу се суштинских момената и одговарају основама паламистичке теологије и језгру исихастичког спора.

Може се, дакле, закључити да сам основ паламистичке теологије налази неоспорно традиционално оправдање у Шестом васељенском сабору и налази се у континуитету догматског учења Свеопште (= Саборне) Цркве, како су га формулисали не само Оци него и Сабори.

Са француског језика превео
Атanasije (Јевџин), епископ захумско-херцеговачки

²⁰ *Синодски ѿговор*, Mansi XXVI, 150; PG 151, 732AB; изд. Кармирис, 385.

²¹ *Синодски ѿговор*, Mansi XXVI, 150–162; PG 151, 732C–740A; изд. Кармирис, 385–391.

²² *Синодски ѿговор*, Mansi XXVI, 162–164; PG 151, 740A–741A; изд. Кармирис, 391–392.

²³ *Синодски ѿговор*, Mansi XXVI, 162; PG 151, 740A; изд. Кармирис, 391.